

25. HODINA ŽATVY A OBERAČKY /HROZNA HNEVU

(Zjavenie Jána 14,14-20)

(4.videnie. Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi. Hodina žatvy a oberačky)

*

Potom som uvidel (Ján) **biely oblak** (zjavenie božstva; podobne Žalm 97,15 > Matúš 17,5 a paralely: *Premenenie Pána* > podobne 1,7: Kristov druhý príchod) **a na oblaku sedel** (sedenie ako výraz sudcovskej funkcie) **ktosi ako Syn človeka** (titul Ježiša Krista v odkaze na Daniela 7,13; podobne 1,13: *Videnie siedmich svietnikov*). **Na hlave mal zlatý veniec** (kráľovský a sudcovský majestát; podobne 4,4: *Apokalyptické bytosti*) **a v ruke ostrý kosák** (kultový symbol; sudcovská moc). **A z chrámu** (od Boha) **vyšiel iný anjel** (Boží posol), **ktorý volal mohutným** (mocným vo význame božským, zázrakov schopným) **hlasom na toho, čo sedel na oblaku:** „**Hod' svoj kosák a žni** (Syn Boží rešpektujúci vôľu svojho Otca; Kristus sudca sveta), **lebo prišla hodina žatvy; žatva na zemi dozrela**“ (podobne Joel 4,13). **A ten, čo sedel na oblaku, hodil na zem svoj kosák a zem bola zožatá** (žatva a oberačka ako obrazy Božieho súdu; podobne Izaiáš 63,3 > Matúš 13,39 > Zjavenie 19,11-20: *Kráľ kráľov*). **Potom z chrámu, čo je v nebi, vyšiel iný anjel** (postupnosť udalostí; podobne 8,7-13: Trúbenie štyroch anjelov; 14,1-13: *Hora Sion*); **aj on mal ostrý kosák. Od oltára zasa vyšiel anjel, ktorý má moc nad ohňom** (odkaz na obetný zápalný oltár; podobne 8,5: *Rozlomenie siedmej pečate*), **a zvolal mohutným hlasom na toho, čo mal ostrý kosák:** „**Hod' svoj ostrý kosák a ober strapce** (Bohu nepriateľské ľudstvo) **vinice zeme** (odkaz na Izaiáša 3,14 a Ozeáša 9,10: vinica ako vyvolený národ; Božie vlastníctvo), **lebo jej hrozna už dozreli!**“ **A anjel hodil svoj kosák na zem, obral vinicu zeme a vhodil do veľkého lisu Božieho hnevu. Lis šliapali** (sám Boh alebo Kristus v odkaze na 19,15: *Kráľ kráľov*; podobne Izaiáš 63,1) **vonku za mestom** (podobne Zachariáš 14,4: súd nad svetom sa má odohrať za hranicami mesta na Olivovej hore > Joel 4,12: súd mimo mesta v Kidrónskom/Jošafatovom údolí; “mesto“ a “mimo mesta“ ako výraz oddelenia spasených od hriešnikov; “mimo mesta“ ako antitéza k Sionu, zhromaždisku spasených) **a z lisu vyšla krv až po uzdy koní na tisícšesťsto stadií** (podobne 1Henochova 100,3; obrazné vyjadrenie veľkosti a hrôzy Božieho hnevu; krviprelievanie v odkaze na Izaiáša 63,3 > Joel 3,13; 1600 stadií = 160 míl = 320km; dĺžka Palestíny; symbolické číslo: stonásobok druhej mocniny štyroch ako symbol sveta; podobne 7,1: *Poznačenie Božích služobníkov*).

Vo výtvarnom umení je námet Hrozna hnevu súčasťou širokej témy *Posledný súd*. Zobrazuje Krista sediaceho na oblaku. Na hlave má zvyčajne korunu a v ruke (vždy) kosák. Niekedy je obklopený anjelmi ozbrojenými kosákmi, prípadne sa výjav obmedzuje na anjelskú postavu s kosákom. Námet sa objavuje aj pod názvom *Žeň na vinici Pána* (mozaiky mauzólea Santa Constanza, 4.st.; miniatúra Bamberskej apokalypsy, 1020; Václav Vavrínek Reiner, freska kupole kostola sv. Františka v Prahe, 1722-1723). Niekedy je súčasťou námetu aj vedľajší motív: vínný lis (kódex z Burgo de Osma, 11.st.; rukopis z Valvacada, 11.st.; porovnaj Christologický cyklus I.: *Mystický lis*).

*

Praveké kultúry mladšej doby kamennej (na Blízkom východe okolo 9.-5.st.pr.Kr.) vyrábali **kosák**, svoj hlavný nástroj na zber úrody, najskôr z pazúrika. Neskôr sa kosák stal kultovým symbolom mesačných božstiev pre svoju tvarovú príbuznosť s mesačným kosáčikom. Ako kosáky sa neraz zobrazovali zahnuté meče, napríklad zbraň stvoriteľského boha Marduka, ochrancu mesta Babylonu.

Kosák ako nebezpečná a kultová zbraň sa objavuje v gréckej mytológii. Diamantový kosák daroval boh *Merkúr hrdinovi Perseovi, aby uťal hlavu Medúze. Grécky básnik Hésiodos (8.-7.st.pr.Kr.), tvorca didaktického eposu, vo svojej Theogonii (Zrodenie bohov) vypráva príbeh Krona, predhelenského boha úrodnosti, ktorý kamenným kosákom vykastroval svojho otca, praboha Urana (kosák sa stal Kronovým *atribútom).

V 6.st.pr.Kr.stúpenci grécko-tráckeho náboženského hnutia, orfizmu, Krona stotožňovali s Chronom, prvopočiatčným princípom. Chrona ako personifikáciu času uctievali najmä Rimania. Jeho postava sa často objavuje v stredovekých knihách a výtvarných dielach. Chronos je zobrazovaný s kosákom alebo neskôr s kosou, čo upozorňovalo na neúprosne plynutie ľudského času. Z tohto dôvodu sa kosák a kosa stali aj symbolmi smrti. Vo výjavoch Tancov smrti (pozri kapitola *Posledný súd*), rozšírených v 14.storočí, v období morových epidémií, kostra (imortela) s kosákom a presýpacími hodinami stelesňovala smrť.

Kosák má dôležité miesto aj v Biblii. Kosák v rukách Boha a anjelských bytostí je kultovým nástrojom i zbraňou, symbolom hnevu a trestu, posledného súdu, žatvy a oberačky, času a smrti: “Chopte sa kosáka, lebo dozrela žatva, poďte a stúpajte, lebo lis je plný, pretekajú kade; veľká je ich zlomyseľnosť” (Joel 4,13). “Sám som šliapal v lise a z národov žiaden nebol so mnou. Pošliapal som ich v svojom hneve, zgnívil som ich vo svojej prchkosti; ich šťava mi postriekala rúcho” (Izaiáš 63,3). Kristus Kráľ kráľov vyrazí k poslednému boju na bielom koni, povedie národy v krvavom rúchu a železným prútom a “sám bude tlačiť vínny lis rozhorčeného hnevu vševládneho Boha” (Zjavenie 19,15: *Kráľ kráľov*).

V apokalyptickom námete Hrozna hnevu preberá kosák funkciu ostrého vinárskeho noža, ktorým sa zrezávajú strapce (gr. **toys botryas**) na vinici Pána. Tieto metaforické vyjadrenia dali vzniknúť ikonografii *mystického lisu* (obraz Božieho hnevu a súdu), *Krista vo vinárskom lise* a *mystického mlyna* (nádej a znovuzrodenie prostredníctvom Ježišovho utrpenia).

Samotný výraz **mystický lis** je jedným z prostriedkov prorockého apokalyptického jazyka, ktorý pre svoje opisy využíva symboliku drvenia vínnych strapcov v lise (trest a mučiaci nástroj) a vína (vykupiteľská krv). Prázdnota a plnosť vínného lisu symbolizuje núdzu a bohatstvo (2Kráľov 6,27; Jób 24,11; Ozeáš 9,2), plnosť lisu Božie požehnanie (Príslovia 3,10; Joel 2,24), prázdnota lisu trest (Jeremiáš 48,33), plný lis pretekajúci šťavou naznačuje hroziace krviprelievanie (Zjavenie 14,14-20). Židovská predstava lisu ako nástroja Božieho hnevu a trestu, prirovnávanie vína ku krvi a ich stotožňovanie, sa objavuje už v egyptskej mytológii (Šesmu, boh lisu na olej a víno, pripútava hriešnikov ku klátu popravisca, zatiaľ čo v lise sú ako bobule hrozna drvené ich hlavy. Na druhej strane lisu ten istý boh podáva mŕtvym víno ako nápoj večného života). Lis, podobne ako mlyn, je symbolom premeny: z hrozienu sa stáva víno, z utrpenia radosť, zo smrti vzhádza nový život. Tak ako vinice sú symbolom ľudu Izraela a veža symbolom Chrámu, tak lis odkazuje na obetný oltár.

*

Víno (hebr. **šekar**, **jajin**; gr. **oinos**, lat. vinum), vinič, viničový stravec, vinica predstavovali najvýznamnejšie staroveké symboly, hneď po obilí a obilnom zrne (pozri Christologický cyklus II.: *Podobenstvo o rozsievateľovi kúkoľ*). Vinič je starodávna kultúrna plodina, ktorú poznali v Egypte a Oriente už okolo 3.tis.pr.Kr. pod názvom erpi - Horove oči. Prvé správy o pestovaní viniča sú davané do súvislosti s horou Ararat v dnešnom Arménsku (Genezis 9,20), čo možno bola prvá oblasť jeho výskytu. V Kanaáne existovalo vinohradníctvo ešte pred príchodom Izraelitov. Svedčia o tom dary (chlieb a víno) sodomského kráľa Melchisedecha *Abrahámovi (Genezis 14,18), správa izraelských zvedov o Údolí hrozna (Numeri 13,25) a Mojžišova zmienka o zasľúbenej zemi ako krajine viníc a olivových sádov (Deuteronomium 6,11). Známe boli vinice sabamské v severnom Moabe pri Mŕtvom mori, pod ktorými nariekal prorok Jeremiáš (48,32), libanonské víno, ktorého vôňu si pripomínal Ozeáš Efraimský (14,8). Vysnívaný život pre Izraelitov nastal až vtedy, keď sa mohli trvale usadiť na určitom mieste a "usadnúť pod svoj vinič a svoj figovník" (1Kráľov 5,5).

Vinohrady boli zakladané na terasách kopcov a chránil ich buxusový alebo kamenný plot so suchým ostnatým tŕním a zabezpečenie pred zverou a zlodejmi. Vinohrad strážili kamenné veže na vyvýšenom mieste (Marek 12,1) alebo chatrče, kde prespávali robotníci. Na vinici sa nesmeli vysádzať iné rastliny (Deuteronomium 22,9) a každý siedmy rok, milostivé leto - jobel (pozri Christologický cyklus III.: *Zoslanie Ducha svätého*) bola vinica ponechaná ladom (Exodus 23,11; Leviticus 25,3). Po obračke sa otvorila pre chudobných, aby si mohli pozbierať všetko, čo zostalo po zbere (Leviticus 19,10; Deuteronomium 24,21). Keď prestala byť vinica úrodná, bola opustená (Izaiáš 16,8) a suchý vinič sa používal ako kurivo a vyrábalo sa z neho drevené uhlie (Ezechiel 15,4; Ján 15,6). V čase úrodnosti vinice sa plodonosné vetve viniča podopierali zo zeme podperami (Ezechiel 17,6) a na jar sa vinič prerezával vinárskymi nožmi (Joel 4,10). Zrelé hrozna sa zbierali do košov a nosili do vinárskych lisov (Ozeáš 9,2) vytesaných z tvrdého kameňa. Hrozna šliapali robotníci a bolo zvykom pri tom radostne spievať a kričať (Izaiáš 16,10; Jeremiáš 25,30). Tí, ktorí pracovali na vinici, boli často oslobodení od vojenskej služby. Kvasiace víno sa skladovalo v pevných nových vakoch z kože (Matúš 9,17) alebo vo veľkých hlinených nádobách. Vínom sa splácala určitá časť dane (Izaiáš 3,14) a dlžoby (2Paralipomena 2,9). Úroda sa konzumovala nielen v podobe vína, ale aj ako potrava vo forme hrozienkových placiek **simmuqim**, ktoré Židia jedli už od najstarších čias (Numeri 6,3) a boli súčasťou (pohanskej) obety (Ozeáš 3,1).

Víno bolo v staroveku pre svoj účinok pokladané za nápoj oslobodzujúci od pozemských starostí a prinášajúci životnú radosť (kult Dionýza/Bakcha). Víno symbolizovalo mladosť a večný život. Na Východe bol viničový ker pokladaný za bylinu života a bol symbolom nesmrteľnosti a plodnosti. V sumerskom písme bol viničový list znakom života. Podľa jedného egyptského mýtu bohyňa Eset otehotnela po konzumácii hrozna a porodila Hora. Sumeri uctievali bohyňu Geštianu, ktorá mala styky aj s podsvetím, ako vinič nebies. Egyptský boh vegetácie Usir bol pokladaný za pána vína a Paňou vína bola bohyňa-matka Hathor. Grécky boh vegetácie Dionýzos bol stelesnením sily smrti a života, ktorá sa vo víne neoddeliteľne prelína. Gréci ho nazývali Vínny muž, Kvitnúci, Stravec, Uvoľňujúci, Zasvätenec; Dionýzovými atribútmi boli vinič a stravec hrozna. Na Kréte omývali horúcim

vínom zosnulých. Gréci a Rimania hovorili o víne ako o krvi zeme a motív viničových úponkov na antických minciach naznačoval blahobyť miest a plodnosť krajiny.

Staroperzskí *mandejci prirovnávali Boha k viniču, ktorý rastie mimo svety, a oblohu s jej hviezdami pripodobňovali k viniču a hroznám (zrejme odkaz na *strom života*; pozri Christologický cyklus I.). Podľa islamského *súfizmu žije duša pred stvorením sveta obklopená vínom nesmrteľnosti. Podľa islamských legiend, keď archanjel Džibríl (hebr. **Gabriel**) vyháňal Adama a jeho (nemenovanú) ženu z raja, mal s nimi súcit a podal im na cestu strapec hrozna. Podľa inej verzie jeho palica, zmáčaná slzami súcitu, vyrazila výhonky a jej ovocie bolo ako anjelské slzy, okrúhle a sladké. No diabol Iblíz pričaroval rastline zlo a tak víno nemá len blahodarný účinok a veriaci ho nesmú piť. Pijú ho, ochutené pižmom, až vyvolenci v raji. Víno tu tečie v jednom z rajských potokov, chutí, ale neopíja. Mieša sa s vodou z prameňa Tasmin, z ktorého pijú Alahovi blízki priatelia.

V židovských predstavách (slovo víno sa v Biblii vyskytuje viac ako 200krát; vinica 100krát, vinič 27krát; s viničom súvisí päť Ježišových podobenstiev: Lukáš 13,6-9; Matúš 21,28-32; 21,33-41; Marek 12,1-11; Lukáš 20,9-18) vystupuje víno ako obraz životnej radosti (Sudcov 9,13; symbol spasenia (Žalm 104,15; Genezis 49,11; Izaiáš 25,6; Marek 14,25), Božskej múdrosti (Príslovia 9,2) a lásky (Žalm 80,9-12), národa Izrael (Žalm 80,9-15; Izaiáš 5,2; 32,12), bohatstva zasľúbenej zeme a naplnenia Božích prisľubov (Numeri 13,23; Deuteronomium 6,11), mieru a bezpečia (Micheáš 4,4; Zachariáš 2,10). Víno je obetou (Exodus 29,40), ale aj predzvesťou súdu (Izaiáš 7,23; Habakuk 3,17; Zjavenie 14,10; 16,19; 17,2; 18,3; 18,13; 19,15). Nový zákon užíva metaforu vína aj v zápornom zmysle, keď hovorí o obyvateľoch krajiny spitých smilstvom Babylyonu (Zjavenie 17,2).

Podľa tradície bol prvým výrobcom kvaseného vína Noe (Genezis 9,20-21). Zákon zakazoval jeho pitie kňazom v dobe, keď vykonávali svoju posvätnú prácu (Leviticus 10,9), a zasvätencom - nazirejcom v čase ich zasvätenia (Numeri 6,3). Konzumovanie vína Kanaáncami k navodeniu mystického opojenia prísne odmietali militantní stúpenci Jahveho kultu, Rechabovci (Jeremiáš 35), a preto sa vína mal odriekať kráľ ako strážca a ručiteľ práva. Zo špeciálne pripraveného muštu z hrozna sa pripíjalo pri požehnaní sviatku **Kidduš** pred večerným jedlom, po rannej bohoslužbe o **sabate** a sviatkoch. Pohanské konzumovanie vína k modloslužobným účelom viedlo u Židov k úplnému zákazu takého (obyčajného) vína alebo manipulácie s ním. Tento zákaz platí aj v súčasnosti. Talmudskí učenci sa na umiernené pitie **kóšer** vína, pripraveného podľa rituálnych predpisov o čistote pokrmu, pozerali veľmi pozitívne a odporúčali ho pre jeho liečivé účinky.

Niektoré významy viniča a vína prebralo aj kresťanstvo: víno je krvou Krista (Matúš 26,27) a Kristus sám seba charakterizoval ako pravý vínný kmeň (Ján 15,1nn); víno sa spája s významom *živej vody* (na znamenie večnosti života je do vína primiešaná voda). Inokedy je význam vína spájaný s významom oleja alebo medu (helenizmus); majú liečivý a spasiteľský účinok v pozemskom (Lukáš 10,34; Marek 10,24) i nadpozemskom/*eschatologickom zmysle (pred olejom a vínom sa musí zastaviť aj *apokalyptický jazdec* (Zjavenie 6,6).

Víno, vinič, vinica sa stávajú súčasťou podobenstiev i zázrakov (Jeremiáš 49,9; 25,30; Matúš 21,1-16; 21,33; Marek 12,1-11; Ján 15,1; 2,1-11). Cirkevní otcovia nachádzali už v Genezis (49,11) predobraz Kristovho utrpenia: „Vo víne (*Júda, syn Jáкова) vyperie si šaty

a v krvi hrozna svoje rúcho.“ Rímsky kresťanský filozof a cirkevný otec Tertullian (†230) spája túto pasáž v Genezis s Izaiášom (63,2) a vidí v krvi vytlačenej lisom Kristov *eucharistický nápoj. Cirkevný otec Augustín z Hippo Regia (†430) prirovnáva Krista k hroznu zo zaslúbenej zeme, ktoré sa dostalo do vínného lisu. Narážal pritom na dve pasáže zo Starého zákona: Mojžiš vyslal vopred dvoch mužov, aby preskúmali kanaánsku krajinu. Tí odrezali ratolesť viniča so strapcami hrozna a priniesli ju na kláte (Numeri 13,17-29).

Obrazy viniča, viničových strapcov a úponkov sa objavujú už v ranokresťanskom, románskom umení a ešte viac v gotike, kde je symbolika komplikovanejšia: Kristus vo vínnom lise (pozri Christologický cyklus I.: *Mystický lis*), Kristov rodokmeň v tvare viniča (pozri Christologický cyklus I.: *Koreň Jesse*), stromový kríž v tvare viniča s Ukrižovaným (pozri Christologický cyklus I.: *Kríž*).

RUKOPIS Z VALVACADA

HROZNA HNEVU (11. STOROČIE) KÓDEX Z BURGO DE OSMA